

Algunes imatges i algunes idees d'Europa a *El Danubi* de Claudio Magris¹

Carme MERCHÁN (Societat Catalana de Filosofia)

Malgrat que fa vint-i-quatre anys que es va publicar *El Danubi* de Claudio Magris, m'ha semblat que aquesta deliciosa i profunda obra conté un seguit de consideracions sobre Europa que encara poden ser vàlides i valuoses avui dia. Tal com fa pensar el títol del llibre, que és alhora una «obra enciclopèdica, un llibre de viatges, assaig, crònica històrica i ficció» (segons ens diu Miguel García Posada a la contraportada de l'edició castellana), recorrem el Danubi, i amb ell veiem les seves terres i coneixem les seves gents. En concret, en les pàgines 304-306, en el capítol titulat «Un gelat a Budapest», trobem unes imatges i unes idees sobre Europa que m'han semblat il·luminadores.

El primer fragment seleccionat diu així: «El Danubi llisca ample, i el vent del vespre passa pels cafès a l'aire lliure com l'alè d'una vella Europa que potser ja està al marge del món i no produeix sinó que només consumeix història [...] Europa també és aquest cafè, on ja no seuen els Administradors Delegats de l'Esperit del Món, sinó a tot estirar els funcionaris d'alguna filial subalterna, que no prenen decisions sinó que les executen, i alguna bella senyora que provoca comentaris». (p. 304)

Comencem per aquest primer paràgraf. És de nit i fa vent, Europa és vella (encara que, com veiem al final del paràgraf, també pot ser, cito: «alguna bella senyora que provoca comentaris», de fet els comentaris que s'estan portant a terme en el capítol sembla haver-los provocat aquesta «bella senyora») i és com un cafè, on hi ha funcionaris d'alguna filial subalterna que no prenen sinó que obeeixen decisions,

1. C. MAGRIS, *El Danubi*, Barcelona: Ed. 1984, 2002 [Edició original: *Danubio*, Milano: Garzanti, 1986].

ja que Europa està ara en els marges del món i no produeix sinó només consumeix història... Totes aquestes idees posen de manifest la secundarietat d'Europa, la seva pèrdua d'importància en l'equilibri de forces del món.

Seguim llegint. «El Danubi corre loquaç sota els ponts titànics, com escrivia Ady, i invoca la fuga i fins i tot la mort al Sena, en el París que Budapest reflecteix com un mirall estil imperi. Podria ser que Europa estigués acabada, província negligible d'una història que es reflecteix en altres llocs, als despatxos dels botons d'altres imperis. L'esperit europeu es nodreix de llibres, com els dimonis als contes de Singer, rossega els volums d'historiografia a les biblioteques, o, com les arnes, menjujeja barrets de senyora, xals i altres peces de vestir elegants». (p. 305)

Aquest París que Budapest reflecteix com en un mirall estil imperi mostra la unió entre l'est i oest. A continuació torna a sortir la idea que la història es decideix en altres llocs, en altres imperis, la idea que és possible que Europa ja hagi acabat i que sigui una província prescindible. Finalment es diu que s'alimenta de llibres i, cito: «menjujeja barrets de senyora, xals i altres peces de vestir elegants», és a dir, s'alimenta de llibres i coses elegants.

En el fragment que segueix torna a haver-hi una comparació d'Europa amb un tipus d'imatge femenina. Però en aquesta ocasió hi trobem també una altra novetat: una proposta de l'autor del que li agradaria que fos Europa. Llegim: «No és segur que a Europa l'espero, com a destí irreparable, el rol secundari de dama de companyia; d'altra banda, la familiaritat amb el repartiment del papers de Centreeuropa i amb els assaigs que s'hi fan porta a no creure en destins irreparables, sinó més aviat en el principi d'indeterminació. Certament, a Budapest es pot notar aquesta sensació d'una Europa després de l'espectacle, però la ciutat no és, com Viena, només un escenari de la rememoració de glòries passades, sinó també una ciutat forta i sanguínia, que suggereix

la força que podria i hauria de tenir Europa, si sabés valorar la seva multiplicitat dispersiva d'energies i les unifiqués en comtes de malbaratar-les en una elisió perpètua, en un bloqueig permanent. A Budapest es pensa intensament en l'ocàs o en el temut i decretat ocàs d'Europa, justament perquè Europa encara existeix, el seu sol és alt a l'horitzó i escalfa, però està alhora velat per núvols i cortines que recorden imperiosament la fase de baixada». (p. 305).

Tres imatges femenines caracteritzen Europa: una vella, una bella senyora i ara una dama de companyia. Però, com podem anar veient, de les tres, la que sembla predominar realment és la de bella senyora que provoca comentaris, com el comentari en curs de l'autor. D'altra banda, en aquest tercer paràgraf seleccionat ens trobem a més a més de la imatge d'Europa amb el paper secundari de dama de companyia, l'apel·lació a un nou principi explicatiu de la seva situació i una proposta de com podria ser (cito: «la força que podria i hauria de tenir Europa»).

El principi explicatiu és el d'indeterminació. És cert que Europa sembla estar en els marges del món, o ser una província prescindible, o tenir un paper secundari, per citar algunes caracteritzacions donades fins ara, però no convé creure en els “destins irreparables”, sinó més aviat en el «principi d'indeterminació»: les coses poden ser d'una altra manera. Aquest principi es transforma, doncs, en el que podríem anomenar un principi d'esperança que ens recorda que si bé les coses són d'una determinada manera poden esdevenir d'una altra.

I és en aquest moment que s'introdueix la proposta de l'autor: que Europa sabés, cito: «valorar la seva multiplicitat dispersiva d'energies i les unifiqués en comptes de malbaratar-les en una elisió perpètua, en un bloqueig permanent» Seria semblant a dir allò de saber sumar i no restar. A continuació es diu que el sol d'Europa encara està alt i escalfa, l'única cosa és que, cito: «està velat per alguns núvols i cor-

tines que recorden amb insistència la seva fase de baixada». Es tractaria, en definitiva, de tornar a creure en Europa.

Ja cap al final del capítol veiem com l'autor torna a parlar més concretament de Budapest (la qual ha estat tota l'estona sent com el microcosmos del macrocosmos Europa) i ens resol en clau més aviat positiva totes les consideracions precedents. Cito: «Cada hereu dels Habsburg és un veritable home del futur, perquè ha après, abans que molts altres, a viure sense cap futur, en la interrupció de qualsevol continuïtat històrica, o sigui, no a viure sinó a sobreviure. Però al llarg d'aquests bulevards esplèndids i en un món tan vital i senyorial, que no demostra la melangia dels països de l'Est, fins i tot la supervivència és amable i seductora, magnànima i potser, a estones, gairebé feliç». (p. 306).

I és que aquesta Europa que és, com hem vist, com una bella senyora que provoca comentaris, és fonamentalment senyorial, i la supervivència en ella resulta, cito: «amable, seductora, magnànima i, a estones, feliç». Aquest seria el balanç final del que és Europa i del que és viure a Europa, un balanç força engrescador, malgrat tot.